

BETESGUIDEN – ett hjälpmedel för tillämpning av KRAVs betesregler för mjölkkor

Det finns många positiva effekter av att mjölkorna i KRAV-certifierade besättningar får mycket bete. Men förutsättningar och system skiljer sig mycket mellan olika gårdar, och tillgången på bete kan variera såväl mellan år som inom samma betessäsong beroende på väder och klimat. Med planering, intresse och en hel del arbete finns goda förutsättningar för att ge KRAV-certifierade kor ett riktigt gott liv på betet.

VAD ÄR BETESGUIDEN?

Syftet med betesguiden är att lyfta fram ett antal förutsättningar som är viktiga för att kunna uppfylla KRAVs regler om bete för mjölkkor. Guiden är tänkt som hjälp för lantbrukare, revisorer och rådgivare när det gäller tillämpningen av KRAVs regler och kan exempelvis användas i betesplaneringen. Guiden kan också användas som förberedelse inför kontrollbesöket, och som stöd för revisorns bedömning av regeluppfyllnaden. Du som är lantbrukare kan fylla i den som en checklista – och skriva in egna kommentarer och förbättringsförslag. Texten bygger till stor del på generella rekommendationer från rådgivning och forskning. Betesguiden har KRAV tagit fram i samarbete med rådgivare, lantbrukare och certifieringsbolag.

Betesguiden är inte obligatorisk att använda utan kan ses som ett av flera hjälpmedel för en bra betesdrift. Det finns många viktiga betesfrågor som inte tas upp i listan – exempelvis bete för kalvar, ungdjur eller rekryteringsdjur, förbyggande av parasiter eller odlingsrelaterade frågor.

Har du synpunkter och frågor om betesguiden så är du välkommen att maila regler@krav.se

KRAVS SYN PÅ BETE

Grunden för all KRAV-certifierad djurhållning är en god djuromsorg med maximerad utevistelse och stor möjlighet till naturligt beteende och socialt liv. För mjölkkor är därför betet centralt i KRAV-certifieringen och KRAVs regler anger både hur mycket korna ska beta och hur länge de ska kunna vistas ute på bete. Betet har stor betydelse för kornas välmående – utöver det naturliga med bete som foder så främjar betesgången bland annat djurens rörlighet i ben och leder, utvecklar muskulaturen och har positiv effekt på klövhälsan och fruktsamheten. Att korna får beta mycket är också en fråga som engagerar konsumenter – och något KRAV för fram i sin marknadsföring.

KRAVS REGLER OM BETE OCH UTEVISTELSE FÖR MJÖLKKOR

- Håll djuren utomhus så mycket som möjligt utan att djur eller mark tar skada. (5.1.7.1)
- Planera utevistelse och betesgång så att det fungerar väl även när det är ovanligt torrt eller regnigt. (5.1.7.1)
- Alla mjölkkor ska kunna vistas på bete större delen av dygnet, vilket innebär minst 12 timmar per dygn, under betesperioden. (5.2.3.3)
- Mjölkornas betesintag ska vara minst 6 kg ts per dag. (5.2.3.3)
- Under utevistelseperioden (tiden före och efter betesperioden), som sammanlagt är minst 2 månader, ska djuren få vistas ute åtminstone en del av dagen. (5.2.3.7)

BETESPERIODEN I OLIKA LÄN:

- Minst 2 månader: Dalarna, Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten.
- Minst 3 månader: Stockholm, Uppsala, Södermanland, Östergötland, Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Gotland, Västra Götaland, Värmland, Örebro och Västmanland.
- Minst 4 månader: Blekinge, Skåne och Halland.

BETESGUIDEN - ett hjälpmedel för tillämpning av KRAVs betesregler för mjölkkor

Genomgång betessäsong: År _____

Tillgänglig areal

Gårdens namn: _____

Bete på åker, ha _____

Antal mjölkkor, under betesperioden: _____

Bete på naturbete, ha _____

	BETESAREAL	NOTERINGAR
1	<p>Tillgänglig areal</p> <p>KRAVs regler definierar inte vilken areal som ska finnas, eftersom det är många faktorer som påverkar tillgången på bete. Med kunskap, engagemang och en väl genomförd betesstrategi kan även en mindre areal ge ett högt betesintag.</p> <p>Räkna med att det krävs minst 0,2 ha/ko (5 kor per ha) för en fungerande betesdrift när förutsättningarna är goda. Betestillväxten kan även variera en hel del under säsong och mellan år, och det är också skillnader mellan olika delar av landet. Därför behövs ofta mer areal per ko, särskilt i södra delarna av landet där betesperioden är längre.</p> <p>Vad avkastar betet?</p> <p>Räkna med mellan 3 000-5 500 kg ts som rimlig avkastning på betesvallar. Men av detta kan korna inte konsumera allt på grund av till exempel nedtrampning av grödan, förorening av kornas gödsling eller rator. Som mest kan korna tillgodogöra sig cirka 50-70 % av grödan, det högre värdet vid mycket väl genomförd betesstrategi såsom fällindelning och täta fällbyten.</p> <p>Betesvall som räknas in i arealen ska betas och ha bra grässvål. 1 ha naturbete motsvarar cirka 0,5 ha åkerbete.</p> <p>All areal behöver inte vara permanent stängslad; flyttbara stängsel ger möjlighet till flexibelt nyttjande av arealen under säsongen.</p>	
2	<p>Extra areal (t ex grönfoder)</p> <p>Denna areal bör finnas inom rimligt avstånd från stallet - 800 meter är ofta en borte gräns. Det är bra att extra arealen ligger nära, så att korna lätt kan komma dit och beta. Extra areal kan vara exempelvis efterbete av slåttervall eller grönfoder.</p>	

	BETESAREAL	NOTERINGAR
3	<p>Fällindelning - tillgång till nytt bete</p> <p>Ju oftare korna får nytt bete desto bättre, eftersom korna betar mer på ett färskt bete.</p> <p>Med fällindelning kan betet utnyttjas mer effektivt genom snabb avbetning och ökad betestillväxt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 fålla ger cirka 50 % utnyttjande av betets produktion • 7 fållor "i rotation" ger cirka 60-70 % utnyttjandegrad <p>Varje fålla behöver en viloperiod mellan avbetningarna. På försommaren bör fållan vila 7-14 dagar, under högsommar 21-28 dagar och på sensommaren 28-35 dagar. Vilan är viktig! Variationen beror på väder m.m.</p>	
4	<p>Stripbetning</p> <p>Stripbetning innebär att korna får nytt färskt bete en eller flera gånger dagligen, genom att stängslet flyttas allt eftersom korna betat av. Detta kan ge mer än 70 % utnyttjande av betets produktion. Viloperiod för fållan är viktigt, se ovan.</p>	
5	<p>Betesputsning</p> <p>Genom betesputsningen behåller betet bättre sitt näringsvärde, eftersom putsningen stimulerar tillväxten och hindrar att rator förväxer. Dessutom är det ett sätt att minska spridningen av grobara frön från ogräs, som exempelvis skräppor. Ju tidigare putsningen sker desto bättre.</p>	
6	<p>Bevattning</p> <p>Bevattning kan bidra till en ökad betestillväxt och en mer jämn tillgång till bete under säsongen. Störst effekt ger bevattning i försommartorra områden. Torkkänsliga jordar har i försök visat ökad avkastning på 20-40 % vid bevattning.</p>	
7	<p>Regnvädersfälla</p> <p>Regnvädersfälla är bra, eftersom kor är vanedjur och då kan få fortsätta att gå ut, oavsett väder. Risken är annars att betesvallen trampas sönder. En lämpligt fälla som kan utnyttjas vid dålig väderlek är exempelvis en vall som ska brytas till nästa år, där det inte gör så mycket att den slits.</p>	

	BETESAREAL	NOTERINGAR
8	<p>Betets beskaffenhet och omlägningsintervall</p> <p>Avkastningen på betet blir högre om vallen läggs om regelbundet. Vanligt intervall för att bryta vallen är efter 3-8 år, men det kan finnas fina betesvallar som är äldre. Generellt sett brukar vallarna kunna ligga längre, ju längre söderut i landet de finns.</p> <p>Dags för omläggning?</p> <p>Bedöm kvaliteten på betet genom att titta på betets sammansättning, hur grässvålen ser ut, andel klöver, ogräsmängd, tuvor eller trampskador etc.</p> <p>Om det är mindre än 60 % önskvärda växter på arealen så är det dags för omläggning. Är det till exempel mycket skräppa i betesvallen så sänker det skördemängden.</p>	
9	<p>Bra drivvägar ut till betet</p> <p>Med bra anlagda drivvägar underlättas betesgången, för såväl kor som skötare. Torra drivgångar, med fast botten och mjukt underlag utan vassa stenar, ökar kornas intresse för att gå ut och gå hem. Då tillbringar korna mer tid på betet och kan beta mer, samt håller sig rena. En kladdig drivväg ökar risken för höga celltal.</p>	
10	<p>Drivgångens utformning: separat in- och utgång, bred gång <i>(gäller främst robotdrift)</i></p> <p>Det är positivt om korna inte kan vända tillbaka in igen direkt utanför stallet, utan gärna kommer ut på betet och kan se andra djur.</p> <p>Skilda gångar in och ut ur stallet är bra, men även längre ut mot betet om det går att ordna. Ett annat alternativ är en bred gång som minskar risken för konkurrens mellan djur som går ut/in.</p>	

	TID PÅ BETET	NOTERINGAR
11	<p>Korna hålls på betet mer än 12 timmar</p> <p>Om alla kor mjölkas "samtidigt" (t.ex. i grop, karusell, uppbundet) och sedan slussas ut och vistas på betet mer än 12 timmar per dygn, så uppfyller det KRAVs regel om vistelsetid på bete.</p> <p>Om det är stark sol, och inte finns skugga på betet är det möjligt att hålla korna inne under den varmaste tiden på dagen, förutsatt att de får tillräcklig tid (mer än 12 timmar) på betet övrig tid på dygnet.</p>	
12	<p>Korna ges möjlighet att själva gå ut till betet (öppna portar/grindar)</p> <p>I en robotbesättning, där kotrafiken är mer fri, bör dörrarna helst vara öppna dygnet runt, för att alla kor ska ha möjlighet att vara ute på betet tillräckligt länge mellan mjölkningarna.</p> <p>Exempelvis tar det cirka 8 timmar för en mjölkning av 70 kor i roboten (i snitt 7-8 min/ko), så om dörrarna hålls stängda viss tid av dygnet minskar det kornas möjlighet att hinna beta tillräckligt.</p> <p>Dörrarna kan med fördel vara öppna nattetid - ofta föredrar korna att vara inne under den varmaste tiden på dagen, och de betar gärna övrig tid på dygnet.</p>	
13	<p>Styrning till betet</p> <p>Det är bra om kor i robotbesättningar kan styras ut på betet. System som kan underlätta utslussning av kor till betet är till exempel envägsgrindar eller selektionsgrindar. Dessa kan användas i stallar så att korna slussas ut på betet när de förflyttar sig mellan olika delar av stallet, till exempel mellan mjölkning och foderbord.</p> <p>Det är positivt för utevistelsen om korna kommer direkt ut efter mjölkning, jämfört med om korna får tillgång till foderbord och liggbås först.</p>	

	TID PÅ BETET	NOTERINGAR
14	<p>Avstånd till bete (ser andra kor beta)</p> <p>Om fällan ligger nära stallet vistas korna ofta längre tider på betet, men beten långt bort kan också fungera.</p> <p>Studier har visat att kor tillbringade kortare tid och gick mindre ofta ut på fällor som låg 500-850 meter från stallet. Ju längre bort fällan ligger desto större insats behövs för att stimulera djuren att gå ända ut.</p> <p>För beten som ligger mer än 800-1000 meter från stallet krävs ofta särskilda åtgärder som stimulerar och lockar djuren att vilja gå långt - ett attraktivt bete är en förutsättning och exempelvis bra drivvägar, att korna har möjlighet att se andra kor beta, samt tillgång till vatten på betet.</p>	
15	<p>Tidigt betessläpp</p> <p>Korna ska släppas ut tidigt på våren – gärna så fort marken bär och innan det finns mycket att äta eftersom det gynnar kotrafiken. Kor är rytmiska djur och lär sig rutinen att både gå ut och hem vid tidigt betessläpp. Detta är extra viktigt i besättningar med robotmjölkning där de ska gå hem självmant. Även beteskvaliteten gynnas vid tidig avbetning.</p> <p>Ett tidigt betessläpp innebär också att korna inte måste beta så länge inpå hösten, då betestillgången är låg och markerna känsligare.</p>	

	FODER	NOTERINGAR
16	<p>Reducerad grovfodergiva inne under betesperioden</p> <p>När grovfodergivan begränsas inne äter djuren mer från betet. Om kon ges högst 6 kg ts grovfoder per dag inne, så kommer intaget av bete att stimuleras och hon äter minst lika mycket från betet. KRAVs regel om betesintag på minst 6 kg ts per dag uppfylls.</p> <p>Danska studier har visat att kor har god förmåga att beta stora mängder foder på kort tid, om det är ett bra bete.</p>	
17	<p>Reducerad fullfodergiva under betesperioden</p> <p>Som ett riktvärde kan stallfodergivan under betesperioden sänkas till 70 % av vinterfoderstaten räknat i kg ts. Observera: Om fullfodermixen blir för koncentrerad påverkas resultatet.</p>	
18	<p>Vatten på betet</p> <p>Vatten på betet kan öka tiden ute med en till två timmar per dygn.</p> <p>Det är positivt om djuren har vattnet inom 250 m när de är på betet. Om korna måste gå hem och dricka stannar de oftare kvar i stallet under en längre stund. Men i vissa robotbesättningar kan det ibland vara nödvändigt att endast ha vattnet i stallet för att få kotrafiken att fungera.</p> <p>Det är viktigt med gott om plats runt kopparna/karet, samt bra vattenflöde. Rekommendationen är max 20 djur/kar (minst 10 cm per djur) eller 1 kopp per 5 djur.</p>	

	DOKUMENTATION	NOTERINGAR
19	<p>Betessläpp – installning – djur tillfälligt inne</p> <p>I gårdens dokumentation ska det framgå när djuren släpps ut och när de stallas in, samt om djur hålls inne tillfälligt. Skifteskartor med betesfällor, samt ritningar över stall och drivgångar ska också finnas.</p>	
20	<p>Foderstat</p> <p>Foderstaten under betesperioden ska även omfatta betesintaget.</p>	
21	<p>Skriftlig betesplan</p> <p>En betesplan görs innan sommaren, som en strategi för betesdriften. Betesplanen kan vara ett bra hjälpmedel i planeringen för att få ett bra betesutnyttjande under hela säsongen.</p> <p>På www.krav.se finns ett exempel med vad en betesplan kan omfatta.</p>	
22	<p>Beteskalendar</p> <p>Beteskalendarern är ett verktyg för att följa upp betesgången under säsongen, för att utnyttja betet bättre och utveckla betesproduktionen. Vid produktionsstörningar kan det exempelvis vara värdefullt att se hur mycket och var korna betat. Den hjälper också till om man vill följa upp hur betet påverkat mjölkproduktionen. Beteskalendarern säljs bland annat av Svenska Vallföreningen (www.svenskavall.se)</p>	
23	<p>Endagars utfodringskontroll</p> <p>Med hjälp av en utfodringskontroll under en dag går det att undersöka om utfodringen följer den foderstat som var tänkt. Detta kan ge ökad kunskap och skapa förutsättningar för en lönsammare produktion.</p> <p>Finns att beställa som rådgivningstjänst. Greppa Näringen, Växa, Hushållningssällskapet m fl. rådgivare kan erbjuda tjänsten.</p>	

